

O'QUVCHILARNING KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA O'QISH DARSLARINING ROLI.

Angren shahar 14-maktab boshlangich sinf oqituvchisi,

Tashpulatova Gulnora Turgunbayevna

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2017 –yil 12-yanvar kuni Kitob mahsulotlarini cho etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutaolasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish xamda targibot qilish boyicha komissiya tuzish togrisidagi farmoyishni imzoladilar. Prezidentimiz tomonidan oldinga surilgan 5 ta muhim tashabbusning 4-tashabbusi. Manaviyatini yuksaltirish, ular ortasida kitobxonlikni keng targib qilish masalasi kotarilgan. Bunda bolalar adabiyotining sifatini yaxshilashga alohida etibor qarattilar. Xususan, talim muassasalarida sinfdan tashqari oqish uchun tavsiya etilgan ozbek va chet el adiblarining mumtoz va zamonaviy asarlarini tanlab, xrestomatiya adabiyotlari royxatlarini qayta korib chiqish va oquv jarayoniga mutolaa etilgan asarlar asosida insho yozish tizimini joriy etish masalasiga alohida urgu berilgan. Bolalar adabiyoti oquvchi yoshlarni imon-etiqodli kishilar sifatida va Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda mamlakatimizning qudratli qurolidir. Bugungu davrda bu fanga intilish, qiziqish, organish, ozlashtirish yanada oshdi. Shunday ekan kichkintoylarga atab yoziladigan har qanday badiiy asar ulaning yosh hususiyatlariga, saviyalariga mos bolishi, ular qalbida chuqur oy-fikrlar uygotishi, yorqin obrazlar va yuksak goyalarga boy bolishi, ularni ulkan va orloq ishlarga ilhomlantirishi zarur. Eng muhimi mavzular tushunarli, soda va qiziqarli tilda yoritilishi lozim. Faqat chinakkam badiiy asarlarga bolalarga kuchli tasir qilib, ana shu talablarga javob bera oladi. Shu sababli bunday kitobla rpedogogik va psixologik nuqtai nazardan ham alohida axamiyat kasb etadi. Bolalar adabiyoti bu vazifani bajarishda avvalo, badiiy tilga suyanadi. Asarning tili uning goyaviy mazmunini aniq va ifodali ochib berish vositasidir. Yaxshi, aniq, ravon, obrazli, boy til bilan yozilgan asar yozuvchining maqsad va fikrlarini kitobxonlarga tez va oson, mazmunli, chuqur mantiq bilan sozlashga chaqiradi. Bu talab, shubxasiz bolalar

yoʻzuvchilariga ham taaluqlidir. Bolalar yoʻzuvchisi soddaroʻvon, qiziqarli va mazmundoʻqilib yoʻza bilishi kerak. Buning uchun xalq tilini puxta bilishi lozim. Ravon tilda yoʻzilgan asarlar yosh kitobxonning nutqiga ham katta tasir korsaʻtadi, soʻz boʻyligini oshiradi. Bolalar yoʻzuvchilarining eng yaxshi kitoblari yosh avlodni tabiatni seʻvishga, halol yashashga, ilm-fan choʻqqilarini egallashga, xalq uchun foydali yangi kashfiyotlar qilishga orgatadi. Kitob xalqimizning otmishi, ilgor madaniyatimiz, fan-texnikamiz yutuqlari bilan tanishtiradi, faxr tuygusini ostiradi.

Maktab yoshidagi kichik bolalar kitobxonligi. Bu yoshdagi bolalar kitobxonligi kattalarnikidan biroz farq qiladi. Bu farq bolalarning yoshi, bilim saviyasi bilan bogliq. Maktabdagi boshlangich sinf oquvchilari badiiy asar bilan tanishishni mustaqil bajaradilar. Mustaqillik ularga ishonch, zavqu-shavq bagishlaydi. Bu yoshdagi bolalarni tevarak-atrof turli voqea-hodisalar nihoyatda qiziqtiradi. Ularning bizni qurshagan olam haqidagi savollariga badiiy asarlarda mufassal javob berilgan. Bu davr bolalariga tavsiya etilgan kitoblarning xajmi avvalgisiga nisbatan kattaroq, maʼno va mazmuni murakkabroq bolishidan tashqari, harflari ham yirik bolib, rasm va boyoqlarga boy bolishi talab etiladi. Boshlangich sinf oquvchilarida kitobxonlik namunali oqish, yurish-turishida ozgalarga ibrat bolish, ustoz vazifalarini sozsiz bajarish, ona-Vatanni seʻvish va bir qancha ijobiy fazilatlarni tarbiyalaydi.

Bola tarbiyasida qoshiq, ertak, topishmoq va masallarning ahamiyati juda katta.

Qoshiqlar. Qoshiq lirikaning eng qadimgi shakllaridan biri bolib, kuylashga moljallangan bir nechta bandli sherdan iboratdir. Qoshiqlar kuy-ohang bilan aytiladi. Bazan qoshiq oyin bilan birga ijro etiladi. Qoshiq xalq ogzaki ijodining eng kop ommalashgan va tarqalgan janrlaridan biri hisoblanadi.

Ertaklar. Xalq ogzaki ijodidagi eng boy va rang-barang janrlardan biri ertakdir. Xalq tomonidan yaratilgan koplab ertaklarda bolalarning oziga xos hayoti chetlab otilmagan. Xatto, turli yoshdagi bolalar uchun juda kop maxsus ertaklar yaratilgan. Ertakning muhim xususiyatlaridan biri uning hamisha xalq hayoti, kurashi, tarixi, ruxiy olami, dunyoqarashi, urf-odatlarini bilan chambarchas boglanishi, insonlarga axloqiy va manaviy yoldosh bolib kelishidadir. Ertaklar insonning manaviy va jismoniy kuchiga

ishonch ruhi bilan sugorilgan bolib,ijobiy kuchlar tabiat va ijtimoiy hayotda oziq dushman bolgan qarshi kurashda doimo golib chiqadi.Xalq ertaklarida ijtimoiy muhim masalalar odilona hal etiladi.Ertaklar sodda va tushunarli bolganligi uchun har qanday kitobxonga tez yetib boradi.Otmishda yaratilgan ertaklarda xalqchillik kurashi ozining haqqoniy badiiy ifodasini topgandir.Xalqning kelajakka bolgan ishonchi,adolatning adolatsizlik ustidan galabasi,yoruglikning zulmatni yengishi,ozod va baxtiyor hayotga erishish goyalari yorqin obrazlar orqali tasvirlangan.

Topishmoqlar. Qadim –qadim zamonlarda ham odamlar oz bolalarini kuchli,epchil,aqli qilib tarbiyalashga katta ahamiyat bergan.Osha paytlarda hali bolalarga talim-tarbiya beradigan maktablar yoq edi.Ana shuning uchun xalq turli oyinlar va boshqa vositalar oylab topgan.Bekinmashoq,Chillak, ka oxshash oyinlar da ishtirok etuvchi bolalarda chaqqonlik,epchillik, kabi jismoniy hislatlar paydo bolib borgan.Topishmoq- jumboq singari aqliy oyinlar ana shu savolga javob izlash jarayonida xalq tomonidan yaratilgan.Topishmoqlarning ijodkori xalqdir.

Masallar. Masal bola aqlining rivojiga,qiziqishiga yol ochib beradi.Kop masallar yordamida bolalarning godaklik choglaridanoq adolatparvarlik, dostlik,ortoqlik tuygularining shakllanishi,ularning tabiatga,hayvonot olamiga mexr-muhabbatlarining oshishi uchun keng yol ochadi.Chunki ular kamol topar ekanlar masal eshitadi.Har bir masaldagi yaxshi-yomonni,gunoh-savobni bilib,magzini chaqib,tushunib osadilar.Bu esa ularning kelajakka oqkongil,mehnatkash,ota-onaga,ona-Vatanga,hayvonot olamiga muhabbatli bolishlari uchun koprik vositasini ado etadi. Xullas, xalq ertaklarida, qoshiqlarda, topishmoq va masallarda el-yurt koz qorachigiday avaylab saqlovchi ajoyib qahramonlar uliglanadi,ayollarning chaq-xuquqlari himoya qilinadi,uzoq masofalar yaqin qilinadi, kishilar xarakteridagi yaramas odatlar,nomaqul illatlar tanqid ostiga olinadi,mardlik,saxiylik goyalari uluglanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.GaffarovaT,Gulomova X . 1-sinfda oqish darslari,Oqituvchi,1998 –yil
- 2.Abdullayeva Q va boshqalar.2- sinfda oqish darslari.-T Oqituvchi,2009,-266b.
- 3.Umarova M.Sh Xakimova.3-sinfda oqish darslari.-T.Cholopon,2008,126b.